

2. Бех І.Д. Моральність особистості у психологічному ракурсі // Філософ. і соціолог. думка. – 1994. – №3-4. – С. 172-184.
3. Эйдемиллер Э.Г. Методы семейной диагностики и психотерапии. Методическое пособие/ Серия “Психодиагностика: педагогу, врачу, психологу. (Вып. 1). – М.: Фолиум, 1996. – 48 с.
4. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. – М.: Политиздат, 1978.
5. Мир детства: Младший школьник / Под ред. А.Г. Хрипковой; Отв. ред. В.В. Давыдов. – М.: Педагогика, 1981. – 400 с.
6. Особенности психического развития детей 6-7-летнего возраста / Под ред. Д.Б. Эльконина, А.Л. Венгера. – М., Педагогика, 1988. – 439 с.
7. Павелків Р.В. Молодший школяр у моральному вимірі міжособистісних відносин // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки РДГУ. – Рівне, 2003. – Вип. 26. – С.6-10.
8. Павелків Р.В. Психологические особенности осознания младшими школьниками своего поведения: Автореф. дисс. на соиск. ученой степ. канд. психол. наук: 19.00.07. – К., 1990. – 17 с.
9. Павелків Р.В. Розвиток моральної свідомості та само-свідомості у дитячому віці. – Рівне: Волинські обереги, 2004. – 247 с.
10. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии: В 2 т. – Т. 1. – М.: Педагогика, 1989. – 488с.
11. Столяренко А.М. Психология и педагогика. – М.: Юнити, 2001. – 423 с.
12. Субботский Е.В. Формирование морального действия // Вопросы психологи. – 1979. – №3. – С. 47-55.

The article deals with research of peculiarities of forming attitude of own “self” of junior pupils the analysis of junior pupils self-appraisal originality, the reasons of non-conformity of behaviour and moral presentations which were formed in their consciousness, revealing of divergences in perception and realization of moral norms, adult requirments and individual perception of a child.

Key words: attitude, self-consciousness, Self-image, self-appraisal, moral norms, behaviour, junior pupil.

Отримано: 12.03.2010

Вплив акцентуації характеру на девіантну поведінку підлітків

У статті розглянуто психологічні механізми та детермінанти поведінкових відхилень, проаналізовано вплив акцентуацій характеру на формування девіантної поведінки підлітків.

Ключові слова: девіантність, особистість, акцентуації характеру.

В статье рассмотрены психологические механизмы и детерминанты поведенческих отклонений, проанализировано влияние акцентуаций характера на формирование девиантного поведения подростков.

Ключевые слова: девиантность, личность, акцентуации характера.

Сучасний період розвитку українського суспільства характеризується змінами, що охоплюють усі сфери людського життя. На тлі цих змін саме діти перебувають у найважчому становищі внаслідок несформованості власної системи стійких моральних переконань, ціннісних орієнтацій, що нерідко викликають неадекватну реакцію на події навколишнього життя.

Особливу тривогу викликають факти, що свідчать про зростання проявів девіантності серед загалом законослухняних підлітків і юнацтва. З огляду на це суттєвого значення набуває проблема подолання девіантної поведінки на ранніх етапах її вияву, зокрема в дітей підліткового віку. В цьому віці можна спостерігати досить чіткі симптоми негативних відхилень у поведінці, які за відсутності відповідної корекційної роботи поступово перетворюються в злочинні дії. Упродовж усього історичного шляху розвитку цивілізації простежується розуміння важливості проблеми подолання негативних відхилень у поведінці дітей та значущості моральних настанов у становленні особистості.

Проблематику підліткових акцентуацій характеру і суміжних з нею проблем у вітчизняній психології підліткового віку вивчено досить детально. Ця тема висвітлюється у працях Ю.А.Александровського, М.І.Буянова, В.А.Гур'євої, М.В. Грибанової, О.І.Захарова, І.С.Кона, К.С.Лебединської, О.Є.Лічко, Н.Ю.Максимової, С.І.Підмазіна, К.Н.Поліванової, Ю.В.Попова, А.Н.Прихожан, В.В.Рибалка, О.В.Скрипченка, О.Т.Соколової, Д.Й.Фельдштейна та інших авторів. Серед зарубіжних досліджень можна відзначити праці К.Леонгарда, а також дослідження, що проводилися в рамках психоаналітичної парадигми (С.М.Джонсон, О.Лоуен,

В.Райх, А.Horner, D.Shapiro). Питання, що стосуються підлітків з порушеннями у поведінці, складала предмет дослідження у працях А.Бандури, Л.Берковитця, Р.Бернса, Р.Берона, Х.Ремшмітта, Д.Річардсона, Р.Уолтерса, Е.Еріксона та інших.

Метою статті є висвітлення результатів дослідження розподілу типів акцентуацій характеру серед підлітків з девіантною поведінкою.

Порушення поведінки у підлітків стало надзвичайно актуальною проблемою в останнє десятиліття. Їх відносна частота і крайні форми проявів, що нерідко набувають патологічного характеру, обумовлені спостережуваним у наш час прискоренням фізичного розвитку і статевого дозрівання. Сучасне соціальне життя пред'являє нервовій системі підлітка набагато вищі вимоги, ніж півстоліття назад.

У значної частини сучасних підлітків формуються життєва безпорадність, пасивність, зневіра та байдужість до всього, молодшає вік злочинців, формуються та закріплюються різні форми девіантної поведінки.

У сучасній науці розглядається три групи девіантної поведінки:

1) антисоціальна (делінквентна), яка суперечить правовим нормам, погрожує соціальному порядку та оточуючим людям. Це може бути, наприклад, хуліганство, крадіжки, пограбування, фізичне насилля, торгівля наркотиками, жорстокість до тварин;

2) асоціальна (аморальна) – порушення моральних норм, що загрожує благополуччю міжособистісних відносин. Може проявлятися в агресії, сексуальних девіаціях (безладні статеві зв'язки, проституція, зваблення), азартних іграх на гроші, бродяжництві, втечах з дому, шкільних прогулах, брехні;

3) аутодеструктивна, яка відхиляється від медичних або психологічних норм і загрожує цінності та розвитку самої особистості. Саморуйнуюча поведінка зустрічається у таких формах: суїциди, хімічна залежність, фанатизм, віктимність – психологічна схильність до того, щоб стати жертвою [3].

С.А. Белічева класифікує соціальні відхилення таким чином:

- корисливі орієнтації: правопорушення, проступки, пов'язані із прагненням отримати матеріальну, грошову, майнову вигоду (крадіжки, спекуляції, хуліганство та ін.);
- агресивні орієнтації: дії, спрямовані проти особистості (приниження, бійки, вбивство, насильство, в тому числі сексуальне та ін.);
- соціально-пасивного типу: прагнення втекти від активного способу життя, ухилення від громадянських обов'язків, небажання вирішувати особистісні і соціальні проблеми

(ухилення від праці, навчання, бродяжництво, алкоголізм, наркоманія, токсикоманія, суїцид) [1].

Отже, асоціальна поведінка, яка відрізняється і змістом, і цільовою спрямованістю, може проявлятися в різних соціальних відхиленнях: від порушення норм моралі до правопорушення і злочинів. Асоціальні прояви виражаються не тільки у зовнішній поведінковій стороні, але і в деформації внутрішньої регуляції поведінки: соціальних, моральних орієнтацій і уявлень.

Існують різні теорії формування девіантної поведінки людини. Серед них:

- біологічні, за якими своєрідність зовнішнього вигляду визначає схильність людини до правопорушень (Ломброзо, Шелдон);
- психологічні, згідно з якими особливості психіки людини є тією основою, яка визначає їх схильність до конфліктів, правопорушень (Фрейд);
- соціологічні, в яких девіантна поведінка людини розглядається як наслідок засвоєння нею негативного соціального досвіду, сформованого протиріччя між результатом виховання і вимогами середовища (Дюркгейм, Мертон Міллер та ін.) [4].

І біологічні, і психологічні теорії виділяють ті якості особистості, які можуть призвести до девіантного розвитку. Вони свідчать про те, що людина з народження може мати певну схильність до девіацій. Але це може реалізуватися тільки за несприятливих для неї умов життєдіяльності і виховання.

В основі соціально-негативних відхилень поведінки лежать результати соціального виховання, засвоєння людиною негативного соціального досвіду поведінки. Це проявляється в негативній спрямованості особистості (інтересах, потребах, мотивах, цілях, ідеалах), шкідливих звичках, супроводжуваних позитивними почуттями, які стають надалі регуляторами її антисоціальної, аморальної поведінки.

Отже, девіантні форми поведінки, базуючись на індивідуально-психологічних стереотипах, мають залежність від зовнішніх умов, ситуативних моментів, які здатні або провокувати, або блокувати неадекватні форми поведінки. Не випадково Ю.В.Кудрявцев відзначає, що "кримінальна особистість" відрізняється від особистості з нормативною поведінкою не єдиною якістю, а симптомокомплексом особистісних особливостей, які обумовлюють особистісно стійку поведінку, а також взаємодією ситуативних і особистісних факторів. При цьому ситуації злочину (алкогольне сп'яніння, сварка, яка спровокувала імпульсивну агресію) є звичайним каталізатором,

“пусковим механізмом”, сформованою тенденцією особистості [2].

Підлітковий і юнацький вікові періоди входять в групу підвищеного ризику, оскільки для них характерні:

- по-перше, внутрішні труднощі перехідного періоду, починаючи з психогормональних процесів і закінчуючи перебудовою Я-концепції;
- по-друге, крайнощі і невизначеність соціального статусу підлітків і молоді;
- по-третє, суперечності, зумовлені зміною механізму соціального контролю: дитячі форми контролю, спрямовані на дотримання зовнішніх норм вже не діють, а нові, дорослі, зі свідомою дисципліною і самоконтролем, ще не склались і не закріпились [5].

Саме у підлітковому віці підсилюються акцентуації, які вказують на слабкі сторони характеру, створюють передумови для формування у підлітків девіантної поведінки. Отже, постає питання про те, як акцентуації характеру впливають на девіантну поведінку підлітків.

Акцентуація характеру, за визначенням К. Леонгарда, О.Є. Лічко та ін., – це дисгармонійність розвитку характеру, підвищена виразність окремих його рис, які зумовлюють вразливість особистості щодо певного виду впливів та ускладнює її адаптацію у деяких специфічних ситуаціях. Відомий дослідник акцентуацій характеру О.Є. Лічко у підлітковому віці виділяє одинадцять основних та двадцять змішаних типів акцентуацій. Кожен тип акцентуації характеру має сильні і слабкі сторони, які найяскравіше проявляються в підлітковому віці. У 20-50% людей деякі риси характеру настільки загострені (акцентуовані), що за певних обставин можуть призвести до однотипових конфліктів і нервових вибухів. Акцентуації характеру найчастіше зустрічаються саме у підлітків (50-80%) [2].

У сучасній науці в залежності від міри вираження розглядається два види акцентуацій характеру – явна і прихована.

Явна акцентуація. Цей вид акцентуації належать до крайніх варіантів норми. Він відрізняється наявністю постійних рис певного типу характеру. Детально зібраний анамнез, відомості від близьких, спостереження, особливо в середовищі ровесників, а також результати експериментально-патохарактерологічної оцінки за допомогою діагностичного питальника дозволяє розпізнати цей тип. У підлітковому віці особливості характеру часто загострюються, а при дії психогенних факторів, можуть наступати часткові порушення адаптації, відхилення у поведінці. При дорослішанні

особливості характеру залишаються достатньо вираженими, але компенсуються і зазвичай не заважають адаптації.

Прихована акцентуація. У звичних умовах, риси певного типу характеру виражені слабо чи зовсім не проявляються. Навіть при тривалому спостереженні, різносторонніх контактах і детальному знайомстві з біографією важко іноді скласти чітке уявлення про певний тип характеру. Психогенні фактори не викликають психічних порушень. Якщо навіть такі риси і виявляються, це, як правило, не призводить до помітної соціальної дезадаптації [1].

Підлітки з явними акцентуаціями характеру являють групу “підвищеного ризику” — вони схильні до певних згубних впливів середовища або психічних травм. Якщо психічна травма або складна ситуація вдаряє по “слабкому місці” даного типу акцентуації, то відповідні риси характеру загострюються, відображаючись на всій поведінці у вигляді афективних реакцій. Ці реакції короткочасні та, зазвичай, тривають не більше однієї доби. Афект може проявлятися агресією щодо оточуючих, втечею від афективної ситуації або розігруванням бурхливих сцен.

Найбільш частими в підлітковому віці порушеннями, виникаючими на фоні акцентуацій характеру, є такі девіації поведінки, як делінквентність, алкоголізм, суїцидальна поведінка та ін. Зміна ситуації на більш благополучну, як правило, усуває ці порушення.

Хотілося б підкреслити найбільш значущі феномени в динаміці акцентуацій характеру (Лічко О.Є., 1981):

- 1) загострення рис акцентуованого характеру в підлітковому віці, в період їх формування з наступними їх пом’якшеннями і компенсацією (перехід явних акцентуацій в приховані);
- 2) загострення рис певного типу при прихованих акцентуаціях під впливом психічних травм або важких ситуацій;
- 3) виникнення на фоні акцентуацій характеру перехідних порушень — девіацій поведінки, гострих афективних реакцій, неврозів та інших реактивних станів;
- 4) трансформація типів акцентуацій характеру в силу конституційно закладених механізмів або впливів середовища;
- 5) формування набутих психопатій, для яких акцентуація характеру стала основою, яка зумовила вибірково чутливість по відношенню до певних несприятливих впливів середовища [2].

Підлітки з акцентуаціями характеру складають групу підвищеного ризику розвитку порушень психічного здоров’я у зв’язку з негативним впливом навколишнього середовища та психічних травм. Являючись крайніми варіантами норми акцентуації характеру, виступають як фактор, який підвищує ризик розвитку психогенних нервово-психічних порушень і порушень поведінки.

Аналіз наукової літератури та результатів експериментальних досліджень дають змогу визначити фактори, що сприяють формуванню акцентуацій характеру підлітків: 1) умови виховання, при яких розвиваються негативні якості особистості та негативні тенденції в поведінці: бездоглядність, гіперопіка, умови жорстких стосунків між батьками й дітьми та підлітками й учителями, надмірність вимог і очікувань по відношенню до дітей, дефіцит батьківської любові і спілкування з дитиною та ін. Вони створюють підґрунтя для розвитку тієї чи іншої акцентуації; 2) дезадаптивні стереотипи поведінки акцентуєваних підлітків актуалізуються в умовах, коли вони стикаються з бар'єрами діяльності, спрямованої на задоволення особистісно-значущих потреб. Школа, на думку О.Г. Асмолова, повинна дати простір вільним і природним проявам особистості дитини, і ця свобода повинна обмежуватися лише безпекою і психологічним комфортом інших членів колективу та завданнями повноцінної освіти підлітка. Психологи вважають, що авторитарний стиль спілкування в системі "вчитель-учень", примусовий характер у навчанні сприяють психоемоційному перевантаженню учнів, зростанню кількості конфліктних ситуацій і різних форм дезадаптивної поведінки. Знання педагогом дезадаптивних стереотипів поведінки підлітка, його психологічних проблем дозволить будувати з ним взаємини так, щоб попередити прояв поведінкових відхилень і домагатись поступового їх згасання; 3) одним із факторів кризи підліткового віку є його "когнітивна криза", тобто розширення сфери діяльності і взаємодії підлітка значно випереджає його психологічну компетентність. Це призводить до зростання частоти виникнення бар'єрів у діяльності і до психологічних зривів [4].

Незважаючи на те, що тема підліткових акцентуацій характеру є традиційною для психології підліткового віку, вона не втрачає своєї актуальності. За останнє десятиріччя у зв'язку зі зміною умов життя, критерії оцінки і форма вияву акцентуацій характеру зазнали певних модифікацій і значно ускладнилися (В.П.Дворщенко, В.М.Нікітін, Ю.В.Попов), що призводить до необхідності діагностичної деталізації феноменології акцентуєваних рис характеру і пошуку нових можливостей корекції обумовлених ними процесів соціально-психологічної дезадаптації.

У підлітковому віці від типу акцентуацій характеру значною мірою залежать особливості поведінки в різноманітних умовах і під впливом різних ситуацій. Опираючись на знання того чи іншого типу, можна прогнозувати поведінку в певних ситуаціях. Можна передбачити ті психологічні фактори, які швидше всього здатні

привести до саморуїнування поведінки, а також ті форми, в які вона може перевтілитися.

У нашому дослідженні взяли участь учні віком 12-14 років позашкільного закладу смт. Чемерівці. Вибірка складалась з 30 осіб (18-ти хлопців і 12-ти дівчат), що відзначаються девіантною поведінкою.

Діагностика особистісних характеристик учасників експерименту проводилась за допомогою системи таких методів: спостереження, бесіда з учнями, аналіз продуктів діяльності, опитувальник для виявлення рис девіантної поведінки.

З метою виявлення акцентуацій характеру у підлітків з девіантною поведінкою нами було використано характерологічний опитувальник К.Леонгарда [6].

Проаналізувавши отримані результати, ми виявили, що у 27,0% девіантних підлітків найбільш виражені риси характеру *збудливого типу* (див. рис. 1). Прояви цього типу – низька контактність у спілкуванні, гальмування вербальних і невербальних реакцій. Такі підлітки схильні до хамства, конфліктів, сварок. В емоційно спокійному стані вони сумлінні, акуратні, люблять тварин та дітей. Однак під час збудження вони погано контролюють свою поведінку, 23,3% девіантних підлітків мають *гіпертимний тип* акцентуації. Для представників цього типу характерна висока контактність, комунікабельність, пожвавлена жестикуляція, постійне перебування в гарному настрої, що іноді затьмарюється спалахами агресії у відповідь на протидію оточуючих, вони досить часто йдуть на конфлікти з дорослими, схильні до демонстративних вчинків, стають "незручними" в педагогічних колективах. Між педагогом і підлітком, як правило, встановлюються конфліктні відносини. Такі підлітки часто потрапляють до асоціальних угруповань і досить легко в них адаптуються. У 19,7% респондентів домінує *тривожний* тип акцентуації характеру. Для них характерна низька контактність, невпевненість, мінорний настрій. Рідко вступають у конфлікти. Риси характеру *дистимічного* типу характерні для 16,6%. Зауважимо, що представникам цього типу притаманна низька контактність, пасивність, загальмованість мислення, песимістичний настрій, ведуть замкнений спосіб життя. Вони високо оцінюють друзів і готові їм підпорядковуватися.

Серед досліджуваних підлітків є 6,7% учнів з рисами характеру *демонстративного та екзальтованого типів*.

Для підлітків з демонстративним типом характеру властива легкість встановлення контактів, прагнення влади, лідерства. Проте вони дратують оточуючих самовпевненістю і високими вимогами,

провокують конфлікти. Їх характеризує егоцентризм, ненаситна увага до своєї особи. Слід зазначити, що, на відміну від підлітків з демонстративним типом акцентуації, підліткам з рисами характеру екзальтованого типу притаманна емпатійність, альтруїстичність, вони схильні перебувати під впливом швидкоплинних настроїв та впадати в паніку. Дуже часто сперечаються, але не доводять до конфліктів.

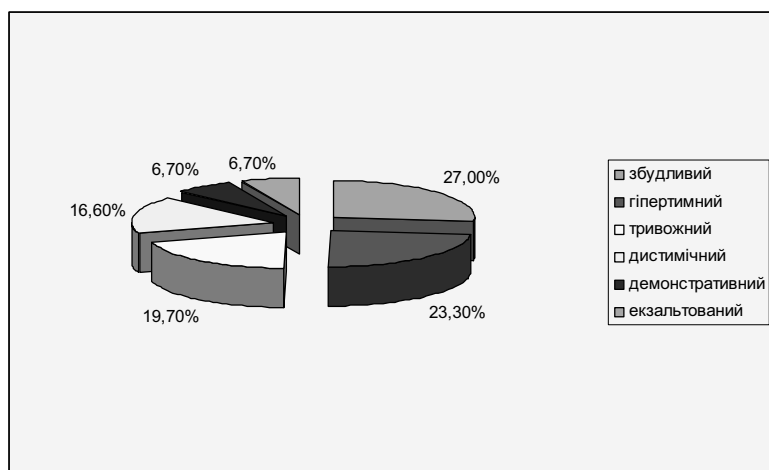

Рис.1. Розподіл девіантних підлітків за типами акцентуації характеру

Аналіз акцентуацій характеру окремо в дівчат і хлопців, виявляє, що тривожний тип акцентуації характеру зустрічається у 75% дівчат, 25% хлопців; із опитаних виявилось 71% хлопців і 29% дівчат з дистимічним типом акцентуацій; збудливий тип акцентуації переважав у 67% хлопців і 33% дівчат; гіпертимність домінувала у хлопців 80%, а у дівчат 20% (рис 2).

Серед досліджуваних підлітків-дівчат не виявилось представниць з екзальтованим та демонстративним характером. Ці типи виявлено лише у хлопців.

У результаті констатуючого етапу дослідження встановлено, що певний тип акцентуації характеру зумовлює особливості девіантної поведінки підлітків. Можна передбачати, що девіантна поведінка формується саме на основі типів акцентуацій характеру. Відповідно, трансформація акцентуованих рис викликає трансформацію девіантної поведінки.

Визначено, що найбільша кількість підлітків збудливого, гіпертимного, демонстративного типів мають ознаки опору

педагогічним впливам, який обумовлений наявністю у них акцентуацій характеру, при чому серед хлопців цей показник вищий. Підлітки тривожного та дистимічного типів акцентуації характеру мали ознаки опору, який викликаний невмілими виховними впливами та потребують психокорекційної роботи з соціальним оточенням.

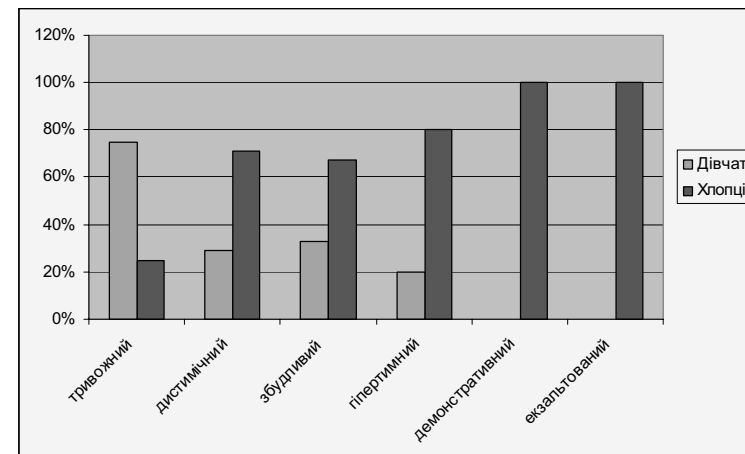

Рис.2. Розподіл типів акцентуацій характеру в дівчат і хлопців підлітків з девіантною поведінкою

У зв'язку з цим наступним етапом роботи з такою категорією підлітків ми плануємо здійснення психокорекції, спрямованої на розвиток у них позитивних поведінкових реакцій.

Список використаних джерел

1. Беличева С.А. Специализированные подростковые клубы как институт ресоциализации "трудных" подростков // Психологический журнал. – 1984. – Т. 5, № 3. – С. 48–54.
2. Личко А.Е., Попов Ю.В. Делинквентное поведение, алкоголизм и токсикомания у подростков. – М., 1988. – 180 с.
3. Матвеева М.П. Психологічні механізми формування девіантної поведінки // Церква, сім'я і школа у розв'язанні проблем виховання підростаючого покоління. – Кам'янець-Подільський, 2007. – С.7–30.
4. Ніколенко О.С. Профілактика й корекція девіантної поведінки підлітків. – Чернівці: Рута, 2004. – 80 с.
5. Панасенко Н.М. Психологія підлітка в сучасній ситуації соціального розвитку // Збірник наукових праць Інституту

психології ім. Г.С. Костюка АПН України / За ред. С.Д. Максименка. – Т.7, вип.1.– К.,2005.– С.235-243.

6. Рогов Е.И. Настольная книга практического психолога в образовании. – М., 1996.– 527 с.
7. Співак В.І. Особливості прояву девіантної поведінки підлітків, батьки яких перебувають за кордоном// Церква, сім'я і школа у розв'язанні проблем виховання підростаючого покоління. – Кам'янець-Подільський, 2007.– С. 154-160.

Psychological mechanisms and determinants of conduct rejections are considered in this article. The purpose is to analyse influence of accentuations of character on forming of deviation conduct of teenagers.

Keywords: deviation, personality, character accentuation.

Отримано: 14.03.2010

УДК 159.9 (477.43) “19” (092)

О.А. Чеканська

Психолого-педагогічна діяльність С.В. Балея і Поділля (початок ХХ ст.)

У статті висвітлюється психолого-педагогічна діяльність С.В. Балея у контексті становлення та розвитку психологічної науки в Україні, й на Поділлі зокрема, на початку ХХ ст.

Ключові слова: С.В. Балея, психологія особистості, психоаналіз, психології виховання, експериментальна психологія, Поділля.

В статье освещается психолого-педагогическая деятельность С.В. Балея в контексте становления и развития психологической науки на Украине, и на Подолье в частности, в начале ХХ ст.

Ключевые слова: С.В. Балея, психология личности, психоанализ, психология воспитания, экспериментальная психология, Подолье.

Одним із відомих учених світового рівня в Україні був Степан (Стефан-Максим) Володимирович Балея [5, с. 27]. Видатний український і польський психолог, психоаналітик, доктор філософії та медицини, педагог, який своїми численними статтями і фундаментальними працями створив основу психології виховання [3], персонології, розвив вчення психоаналізу, не обмежуючись ідеями З. Фрейда, а розглядаючи його ширше, схилиючись до глибинної

психології А. Адлера і К.Г. Юнга, чим створив ґрунтовну для свого часу наукову теорію особистості в Україні і Польщі, яка не втратила своєї цінності і сьогодні [4].

Варто констатувати, що у ХІХ – початку ХХ ст. на Поділлі передували у науковому дослідженні та вивченні психології представники двох культур, а саме: української та польської. Знайомство подільського населення з науковим доробком Степана Балея відзначилося у 1918 році, коли він був запрошений для викладацької діяльності у Кам'янець-Подільський державний український університет [6; 7].

Народився С.В. Балея 4 лютого 1885 року в селі Великі Бірки Тернопільського повіту (нині – селище міського типу Тернопільської області) у сім'ї вчителя народної школи. Закінчив початкову школу, потім продовжував навчання у Тернопільській гімназії, де одержав свідоцтво зрілості. З 1903 по 1907 роки студіював психологію і філософію на філософському факультеті Львівського університету. Належав до кращих студентів професора К. Твардовського. Після закінчення університету склав державний іспит на вчителя середніх шкіл та деякий час працював учителем психології, логіки і математики в гімназіях з українською мовою викладання міст Тернополя, Перемишля і Львова [2, с. 27-28].

У 1911 році у Львівському університеті під керівництвом професора К. Твардовського здобув науковий ступінь доктора філософії, а в 1912 році на цій підставі отримав від австрійського міністерства освіти стипендію з фонду, призначеного для подальшого навчання доцентів, і виїхав на спеціальні студії з курсу філософії до Німеччини, опісля до Франції і Австрії. В Берліні переважно слухав професорів Карла Штумпфа та Шефера і працював у психологічному та фізіологічному інститутах Берлінського університету. Брав приватні уроки у З. Фрейда. Якийсь час Степан Балея навчався у Парижі в Сорбонні (1912-1914 роки) та Відні. По поверненні до Львова написав працю українською мовою “З психології творчості Шевченка” (1916). Ще за часів Першої світової війни він записується на лікарський факультет Львівського університету, по закінченню навчання у 1917-1922 рр. здобуває звання “доктора усіх лікарських наук” [9, с. 123]. Після цього одночасно викладає у філії Української Академічної гімназії у Львові, в Українському таємному університеті. З 27 серпня 1918 року С.В. Балея був прийнятий на посаду приват-доцента кафедри філософії у Кам'янець-Подільський державний український університет [6; 7, с. 112-113].

Поєднання зацікавлення філософією з глибокими інтересами до психології та медицини (зокрема, до психопатології і неврології)